

ЗВІТ
за результатами участі представника
Державної установи «Центр пробації» у роботі
Десятого пленарного засідання Пенологічної ради Ради Європи,
що відбулося 13-14 жовтня 2020 року у формі відеоконференції

Представник Державної установи “Центр пробації Міністерства юстиції України (начальник відділу міжнародного співробітництва Клиша Владислав Іванович) взяв участь у Десятому пленарному засіданні Пенологічної ради Ради Європи, що відбулося 13-14 жовтня 2020 року у формі відеоконференції під головуванням Голови Пенологічної ради Ради Європи пані Анне Девос (Annie Davos).

На обговорення учасників заходу були винесені питання щодо: проекту Заяви і кроків на майбутнє Робочої групи Пенологічної ради Ради Європи (РС-СР WG) у зв'язку із COVID-19; підготовки до 25-ї Конференції Директорів служб тюрем і пробації “COVID-19: виклики, досвід і стратегія на майбутнє”, запланованої на 9-10 листопада 2020 року (у формі відеоконференції); Статистичних даних Ради Європи SPACE I та II; Заходів співпраці у галузі кримінального права; проекту Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо оцінки, управління та реінтеграції осіб, обвинувачених або засуджених за злочини проти статевої недоторканості; мандату Пенологічної ради Ради Європи для роботи над питаннями психічного здоров'я засуджених осіб, штучного інтелекту у сфері кримінальної юстиції та роботи із особами, що вчинили тероризм.

За уході пленарного засідання Пенологічної ради Ради Європи прийнято такі рішення (нижче)

Взято до відома вступні слова Яна Клайссена (Директорат з питань злочинності, Рада Європи), який поінформував про останні заходи, пов'язані з цифровими технологіями та штучним інтелектом (далі - ШІ), що є особливо актуальним в умовах пандемії COVID-19, а також стосується нормотворчої роботи, яку, як очікується, буде виконувати РС-СР відповідно до свого мандату. Ян Клайссен також подякував Ірландській тюремній службі та службі пробації за готовність прийняти 25-ту Конференцію директорів тюремних і пробаційних служб країн-членів Ради Європи (далі - CDPPS), що з огляду на пандемію була відкладена та буде проведена дистанційно 9-10 листопада 2020 року.

Прийнято до відома виступ Джанлуки Еспозіто (Директорат протидії злочинності, Рада Європи), який привітав учасників та звернув увагу на останні події в пенітенціарній сфері. Він також нагадав про дві заяви робочої групи РС-СР (далі – РГ) з приводу пандемії COVID-19 (*довідково: остання, переклад якої здійснено Державною установою “Центр пробації” додається до цього звіту*).

Розглянуто звіти РГ та взято до відома усну інформацію, надану її головою Анне Девос щодо засідань, проведених у 2020 році. Анне Девос підкреслила, що 4 нові члени РГ мали можливість взяти участь тільки у січневому засіданні РГ, а після цього засідання проводилися лише дистанційно.

Зазначалося, що пані Девос та пан Гнатовський (Президент ЄКПТ) візьмуть участь (дистанційно) у тематичних дебатах, що відбудуться 22 жовтня 2020 року

в Комітеті міністрів РС і будуть присвячені забезпеченню гуманності та соціально ефективному поводженню з ув'язненими.

Взято до відома інформацію, надану Секретаріатом стосовно трьох останніх дистанційних засідань Бюро CDPC у травні, червні та жовтні 2020 року, зокрема рішення не включати проєкт Рекомендацій Комітету міністрів щодо роботи з особами, звинуваченими або засудженими за сексуальні правопорушення, та їх реінтеграції, до порядку денного пленарного засідання CDPC у форматі відеоконференції (3-4 листопада 2020 року), але збирати можливі повідомлення та коментарі з цього приводу. Це рішення було прийнято через дуже короткий час між пленарним засіданням РС-СР і пленарним засіданням CDPC, що не дає можливості забезпечити відповідні консультації на національному рівні. Також взято до відома рішення про обрання нового члена робочої групи РС-СР на пленарному засіданні CDPC у 2021 році замість того члена, повноваження якого закінчуються.

Розглянуто технічне завдання на 2020-2021 роки. Взято до відома інформацію, надану керівником РС-СР про діяльність, яка має бути здійснена, а також про рішення, прийняте на останньому засіданні РГ щодо роботи з питань психічного здоров'я, що повинна розпочатися в 2021 році. Обговорювалося питання, чи буде прийнято рішення Комітетом міністрів РС про розробку Рекомендацій щодо роботи з питань психічного здоров'я після відповідного детального звіту РС-СР.

Прийнято до уваги, що стандарти, розроблені у сфері протидії радикалізації та насильницькому екстремізму, будуть просуватися підрозділом кримінально-правового співробітництва (CLCU) та представниками проєкту HELP разом з членами РГ і за сприяння Секретаріату РС-СР;

Взято до відома рішення РГ про те, що наразі ще передчасно оновлювати Посібник щодо протидії радикалізації та насильницькому екстремізму; а також про роботу над проєктом Рекомендацій спеціальних стратегій для боротьби з терористичними наративами у в'язничній системі (CDCT із залученням РС-СР);

Досягнуто домовленості, що наступне пленарне засідання відбудеться протягом першої половини наступного року з метою завершення роботи над вище зазначеним проєктом Рекомендацій та відображення в ньому коментарів та пропозицій делегацій CDPC. На це засідання будуть запрошені представник CDCT та експерт з питань ШІ, що використовується у тюремних системах і службах пробації.

Взято до уваги презентацію професора Марчело Ебі, присвячену SPACE I та SPACE II, а також інформації, наданої ним і Секретаріатом щодо Конференції з питань кіберзлочинності (29-30 жовтня 2020 року, у форматі відеоконференції).

Взято до уваги презентації Тані Ракушич-Хаджич (керівник підрозділу CLCU) та Єви Пастран (керівник підрозділу HELP).

Розглянуто заяву РГ щодо COVID-19 (квітень 2020 року) та заяву про подальші дії у цій сфері (вересень 2020 року), а також коментарі, зроблені Х'ю Четвінгом (Секретаріат ЄКПТ), та оновлені пункти 14 та 16 Заяви про подальші дії;

Розглянуто проєкт Рекомендацій Комітету міністрів щодо роботи з особами, звинуваченими або засудженими за сексуальні правопорушення, та їх реінтеграції.

Зазначено, що із 82 учасників 39 – це жінки, з яких 6 є членами РГ. Учасники взяли до уваги аспект гендерної інтеграції та принцип недискримінації. Особливу увагу гендерним питанням приділялося під час обговорення проєкту Рекомендації Комітету міністрів щодо роботи з особами, звинуваченими або засудженими за сексуальні правопорушення, та їх реінтеграції. Ще раз зазначалося, що у проєкті програми 25-ї CDPPS передбачено збалансований розподіл чоловіків та жінок, які будуть модераторами на конференції, а також збалансований географічний розподіл.

Погоджено дату наступного пленарного засідання PC-CP: 10-15 травня 2021 року.

Щодо проєкту Заяви і кроків на майбутнє Робочої групи Пенологічної ради Ради Європи (PC-CP WG) у зв'язку із COVID-19 *(попередній переклад здійснено представником Державної установи "Центр пробації", нижче)*

Робоча група Пенологічної Ради (PC-CP WG) на своєму 25 засіданні, що відбулося 8-10 вересня 2020 року, в якому взяли участь також представники таких європейських організацій як EuroPris та Конфедерація європейської пробації (CEP), звертає увагу на свою попередню заяву, зроблену в квітні 2020 року, та на цю заяву у зв'язку з пандемією COVID-19. Члени PC-CP WG, розглянувши велику кількість інформації, отриманої протягом останніх шести місяців від держав-членів Ради Європи, щодо заходів, які вони вживали для обмеження/припинення поширення пандемії та надання допомоги інфікованим особам, хотіли б звернути увагу на деякі висновки, ключові принципи та рекомендації з цього приводу, щоб зарадити негативному впливу цієї та подібних ситуацій на майбутнє.

1. PC-CP WG із задоволенням зазначає, що практично всіма тюремними системами та службами пробації в державах-членах Ради Європи були організовані та послідовно вживалися своєчасні та пропорційні заходи, що дозволило уникнути, або значно зменшити поширення коронавірусу COVID-19 в установах виконання покарань, а також обмежити зараження персоналу та осіб, які перебувають під наглядом пробації.

2. PC-CP WG також зазначає, що у багатьох країнах спостерігається відновлення звичної роботи в'язниць та здійснення пробаційних заходів, з одночасним забезпеченням індивідуальної безпеки персоналу та засуджених осіб. Здійснюється пошук та адаптація додаткових інструментів та методів боротьби з пандемією. У кількох країнах Європи були відновлені побачення віч-на-віч із дотриманням техніки безпеки, а також короткострокові відпустки ув'язнених. Діяльність за межами місць проживання ув'язнених також була відновлена (тюремні майстерні, тощо). Знову здійснюються пробаційні відвідування та реалізація програм роботи з клієнтами пробації за умови забезпечення індивідуальної безпеки задіяних осіб. Зокрема, проводяться співбесіди в умовах відкритого простору; застосовуються дистанційні форми навчання та роботи із засудженими.

3. Пандемія COVID-19 продемонструвала, наскільки важливими є санітарні умови та якісне медичне обслуговування. Отже, забезпечення необхідних умов і послуг треба надалі зберегти і вдосконалити. Треба також здійснити

перегляд необхідного рівня медичного персоналу та рівня підготовки всього пенітенціарного персоналу щодо санітарних і загальних правил охорони здоров'я. Необхідно забезпечити достатні запаси певних матеріалів і засобів гігієни.

4. Використання нових технологій в'язницями та підрозділами пробації є позитивною тенденцією, що потребує надання подальшої оцінки. Їх використання дозволяє, серед іншого, підтримувати прийнятний рівень необхідних контактів та діяльності під час пандемії. Засудженим надається більша можливість робити безкоштовні телефонні дзвінки та надаються інші засоби спілкування, що також є позитивною тенденцією в цьому відношенні. У зв'язку з цим, наголошуємо, що за звичайних обставин таку практику як проведення віддалених нарад, здійснення дистанційного навчання та інших заходів, а також організація дистанційних контактів засуджених з їх сім'ями, адвокатами та іншими особами, треба використовувати як доповнення до очних контактів, взаємодії та певних заходів. Такі аргументи як індивідуальна безпека, економія часу, економічна ефективність та збереження інших ресурсів персоналу потрібно розглядати у балансі зі збереженням безпосереднього позитивного впливу людини під час очних контактів та взаємодії персоналу із засудженими особами. Це необхідно для сприяння порозумінню та умиротворенню. Завжди повинен бути обґрунтований вибір належних засобів і методів здійснення контактів та спілкування персоналу та засуджених осіб.

5. Позитивною практикою багатьох тюремних та пробаційних служб Європи є регулярність і прозорість спілкування персоналу, засуджених осіб, членів їх сімей, адвокатів та інших осіб в умовах обмежень та відповідних санітарних заходів. Надаються чіткі пояснення причин певних обмежень та інформація про періоди часу їх дії, тощо. Це сприяє порозумінню, а також гарантує індивідуальну безпеку та належний правопорядок.

6. Певні умови ув'язнення, а також тривалі терміни ув'язнення, заслуговують на особливу увагу з огляду на негативний вплив на психічне та фізичне здоров'я засуджених. Це детально викладено в нещодавно переглянутих та оновлених Європейських тюремних правилах та в наданих коментарях (правила 53 та 60.6), а саме: «будь-які обмеження з міркувань санітарії та безпеки слід поєднувати з такими заходами як збільшення кількості безкоштовних телефонних дзвінків, надання більшої кількості книг та інших матеріалів для читання, доступ до телевізорів та інших засобів масової інформації в місцях перебування ув'язнених, освітні, навчально-рекреаційні та інші заходи. Одиночне ув'язнення треба припинити і переглянути причини (засади) використання такого тримання засуджених. РС-СР WG підкреслює, що будь-які додаткові обмеження прав і свобод засуджених осіб, які перебувають у в'язницях чи під наглядом служб пробації, повинні бути лише тимчасовими та пропорційними карантинним заходам. Їх треба негайно припиняти, коли зникають причини їх введення.

7. Пандемія COVID-19 призвела до занепаду пробаційної роботи та негативно позначилася на роботі судів, а також на здійсненні робочих контактів між органами пробації та судами. Багато країн повідомили, що досудові доповіді

тимчасово не готувалися, а використання альтернативних санкцій було значно зменшено або припинено. Освітні та інші програми також сильно постраждали у цей період. Слід якомога швидше вжити заходів для оцінки ситуації, що склалася, та відновити нормальну роботу судів та органів пробації.

8. З іншого боку, пандемія COVID-19 дозволила більше використовувати нові технології в процесі реалізації освітніх та інших програм. Це надає правопорушникам, які проживають у віддалених районах і мають обмежені ресурси, полегшений доступ до таких програм. Служби пробації стали більш креативними та гнучкими у пошуку нових шляхів застосування громадських санкцій та заходів. Ця передова практика повинна залишитися і після пандемії. Усі позитивні зміни в роботі потребують оцінки та збереження на майбутнє.

9. У багатьох країнах короткострокові покарання за незначні правопорушення, пов'язані з наглядом пробації, не виконувалися протягом певного періоду часу, а деякі справи взагалі були припинені через пандемію. У деяких країнах суди приймали рішення щодо включення періоду тримання під вартою і позбавлення/обмеження волі за межами в'язниць до строку відбування покарання як частину виконання відповідного вироку. Не зважаючи на те, що PC-CP WG вітає позитивні тенденції щодо зменшення покарання за незначні правопорушення, є нагальна потреба пошуку інших форми надання допомоги засудженим залишити протиправну діяльність. У зв'язку з цим PC-CP WG закликає тюремні системи та служби пробації надавати допомогу відповідним особам, якщо вони не мають можливості самостійно налагодити контакти з певними установами та службами, зокрема тими, що надають житло, медичні послуги, працевлаштування, тощо.

10. Ще помітним наслідком пандемії стало зменшення кількості тюремного населення у багатьох країнах Європи шляхом використання різних можливостей дострокового звільнення, відкладення виконання вироків, пов'язаних з ув'язненням, або заміни їх на громадські роботи та інші альтернативні санкції чи заходи. Хоча цю тенденцію слід вітати та підтримувати і надалі, слід також зазначити, що це призвело до того, що в багатьох країнах значно зросла кількість справ в органах пробації. Тому PC-CP WG закликає національні органи влади оцінити вплив таких заходів на роботу в'язниць, пробації та поліцейських служб, а також забезпечити достатні штатні розклади та інші ресурси, а також необхідні заходи, щоб забезпечити надання якісних послуг засудженим в інтересах громадської безпеки та зниження рівня злочинності.

11. У деяких країнах були встановлені механізми компенсації через втрату прибутків ув'язненими, які не могли працевлаштуватися під час пандемії. Така практика є дуже позитивною і повинна зберігатися в майбутньому, оскільки вона дозволяє ув'язненим задовольняти їхні повсякденні потреби, перебуваючи у в'язницях, виплачувати компенсації потерпілим або утримувати свої сім'ї. Така практика підтримує почуття рівного ставлення до ув'язнених та інших осіб, які втратили роботу.

12. У країнах, де правопорушники повинні сплачувати витрати на електронний моніторинг, такі їх витрати треба компенсувати, щоб не перешкоджати використанню таких заходів контролю з чисто фінансових причин.

13. У деяких країнах засуджені, які перебувають під пробаційним наглядом, повідомили, що використання тільки електронних засобів зв'язку зі службами пробації негативно вплинуло на доступність певних послуг, які вони звикли отримувати. РС-СР WG наголошує, що у разі крайньої необхідності та потреби встановлене використання електронних засобів зв'язку не повинно впливати на можливість безпосереднього звернення за допомогою до працівників пробації тих осіб, які перебувають під їх наглядом.

14. Практику тримати новоприбулих в окремих камерах/блоках для медичного та іншого спостереження протягом декількох тижнів, а також окремо утримувати тих ув'язнених, які готуються до звільнення, з санітарних міркувань треба зберегти після пандемії.

15. Загальне зростання кількості самогубств, домашнього насильства, зловживання наркотичними речовинами, сексуальних нападів та проблем із психічним здоров'ям під час пандемії було помічене і серед тюремного населення та осіб, які перебували під наглядом пробації. Тому РС-СР WG закликає відповідні служби приділити особливу увагу вирішенню цих проблем, пропонуючи додаткові послуги для жертв таких злочинів, а також медичну та психологічну допомогу засудженим, когнітивну поведінкову терапію, допомогу у позбавленні від наркозалежності, тощо.

16. Обмеження контактів ув'язнених із зовнішнім світом призвели до значного зменшення споживання заборонених речовин у місцях позбавлення волі. У зв'язку з цим в'язниці та органи пробації повинні бути обізнаними та вживати відповідних профілактичних та лікувальних заходів, що стосуються можливих наслідків для здоров'я правопорушників після того, як в'язниці почнуть функціонувати у нормальному режимі.

17. Повідомлялося, що громадські роботи та інші альтернативні заходи, що вимагають фізичної присутності та участі засуджених, яка перебували під наглядом пробації, під час пандемії не використовувалися у багатьох країнах Європи. У деяких країнах онлайн-участь правопорушників у певних навчальних семінарах, тощо вважалася формою громадських робіт. РС-СР WG підкреслює, що пошук нових форм громадських робіт та інших альтернативних заходів, які б відповідали санітарним обмеженням, дуже сприятиме роботі служб пробації та збільшило б довіру та розуміння позитивної ролі громадських санкцій та заходів щодо зменшення рівня злочинності, не порушуючи соціальних зв'язків відповідних осіб.

18. РС-СР закликає національні служби в'язниць та пробації (якщо вони ще цього не зробили) оцінити певний досвід, який вони отримали під час пандемії, узгодити та прийняти плани управління кризовими ситуаціями, які допомогли б їм у майбутньому боротися з подібними кризами з дотриманням прав людини та принципу верховенства права. Ці плани повинні передбачати спеціальну підготовку персоналу, процедури прийняття відповідних рішень, призначення додаткових працівників, відповідальних за вирішення проблем, пов'язаних з кризовими ситуаціями.

19. Потрібно розробити нову стратегію роботи зі ЗМІ, включаючи призначення та підготовку відповідних кадрів, які відповідають за зв'язки з громадськістю. Необхідно організувати надання прозорості та регулярно

оновлюваної інформації засудженим та їхнім сім'ям про кризову ситуацію, включаючи пояснення, які кроки вживаються з цього приводу та причини, що стоять за відповідними заходами.

З огляду на актуальність процесів формування і реалізації в Україні державної політики діджиталізації та впровадження у діяльність служб пробації і тюрем ІТ технологій підготовлено стислу інформацію за результатами 24-ї Конференції директорів тюрем і пробації під егідою Ради Європи на тему: "Робота з правопорушниками: традиції і технології", що відбулася у м. Айя Напа (Кіпр) 21-22 травня 2019 року (переклад здійснено представником Державної установи "Центр пробації", нижче)

Технології обробки інформації та інструменти машинного навчання раціоналізують послуги, а також значно підвищують ефективність діяльності систем і досягнення поставлених цілей як в державному, так і приватному секторах. Все більше людей користуються штучним інтелектом (далі - ШІ) у сфері зв'язку, отримання новин, освіти, розваг, комерційних трансакцій, тощо. ШІ фундаментально трансформує повсякденне життя людства.

Ці технологічні досягнення прискорюють розвиток цивілізації та створюють належні умови для захисту прав людини, верховенства права та інших ключових цінностей демократії. З'являються нові можливості, але й загрози зловживання ШІ. Рівність і справедливість є серцевиною демократичних систем.

Це керівництво до дій сприятиме розвитку ШІ у безпечному напрямку і на благо широкого загалу. Ця конференція забезпечує нам міждисциплінарний та багатосторонній підхід до справи, надаючи натхнення всім зацікавленим особам.

ШІ має як позитивний, так і негативний вплив на дотримання прав людини, виконання функцій демократичного суспільства та верховенство права. Це потребує своєчасних і продуманих відповідей і заходів і завжди бути в пріоритеті діяльності урядів.

ШІ надає чималий потенціал для подальшого економічного зростання. Відповідні цілі стосуються спільних цінностей будь-якого демократичного суспільства, без яких не можуть бути досягнутими економічні вигоди.

ШІ впливає на всі аспекти людського життя, особливо в глобальному плані. Усі зацікавлені сторони повинні координувати зусилля, ділитися інформацією і досвідом роботи, активно розвиваючи співробітництво в цій сфері.

Розвиток ШІ повинен відбуватися з огляду на інтереси всіх людей. Суспільство не повинно бути осторонь цих процесів.

Необхідно мати чітке розуміння впливу ШІ на права людини, верховенство права та інші цінності демократії. Для цього необхідно налагодити незалежне міждисциплінарне дослідження. Треба розуміти прямі та опосередковані впливи в різних контекстах як на окремих людей, так і а суспільство в цілому.

Важливо, щоб були ефективні механізми контролю і нагляду з боку демократичних інститутів стосовно дизайну, розвитку та застосування ШІ.

Поінформоване суспільство є важливою запорукою функціонування демократичних інститутів та реалізації відповідних процесів. Треба сприяти обізнаності громадян стосовно потенційних ризиків та переваг розвитку ШІ.

Необхідно посилити нові навички роботи та компетентність щодо використання ШІ з метою зростання довіри населення.

Захист прав людини та їх розвиток потребує активної взаємодії всіх зацікавлених суб'єктів, звертаючи особливу увагу на уразливими до маргіналізації. Потрібні ефективні та законні інструменти та механізми запобігання порушенням прав людини, суперечливої дискримінації, упередженості та нерівності.

Оцінка ризиків повинна здійснюватися в процесі розробки, вдосконалення та застосування всіх інструментів ШІ з огляду на вище зазначені принципи демократії. Всі автоматичні процеси повинні бути і розроблені та проходити під контролем незалежних експертів. В тих випадках, коли є підозра щодо порушення прав людини, треба застосовувати ефективні інструменти у відповідь, щоб попередити будь-які зловживання. Алгоритмічна прозорість є найважливішим елементом розбудови довіри та гарантування захисту прав людини.

Рівність перед законом не може піддаватися компромісам в процесі алгоритмічного обчислювання. Зокрема, інструменти ШІ можуть успішно використовуватися підготовленими суддями, але зміст та форми роботи правових систем держави повинні беззастережно та повністю контролюватися людьми.

Наявні міжнародні інструменти, включаючи Загальну декларацію прав людини та Конвенцію прав і фундаментальних свобод людини, повинні братися до уваги незалежно від того, які саме будуть контекстуальні зміни в результаті використання ШІ. Головне – забезпечити дотримання прав і свобод людини, захист демократії та верховенства права в процесі технологічного прогресу. Правила етики та самоконтролю є додатковими інструментами у цій сфері.

Усі зацікавлені сторони повинні здійснювати ретельні дослідження, зокрема наукові, щодо впливу ШІ на права і свободи людини, верховенства права та інші демократичні цінності. Рада Європи повинна продовжувати на багатосторонній основі розроблювати і вдосконалювати відповідні рекомендації, керівництво до дії та моральний кодекс у цій сфері, щоб забезпечити захист прав людини та інших демократичних цінностей. Вона повинна здійснювати моніторинг впливу ШІ на колективні інструменти демократичних суспільств, продовжувати виявляти прогалини та не доопрацювання в наявних регуляторних інструментах. Базуючись на вище зазначеному Рада Європи повинна надавати оцінку потреби в подальших діях, що стосуються захисту прав людини в процесі розробки та використання ШІ.

**Начальник відділу
міжнародного співробітництва
Державної установи "Центр пробації",
представник України в
Раді з питань співробітництва
у сфері пеналогії РС-СР**

Владислав КЛИША